

مشکلات دسترسی به اطلاعات علمی در جهان شبکه‌ها

حمید علیزاده^۱

چکیده

هدف کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تسهیل دسترسی افراد به اطلاعات مورد نیاز در حد امکان است. با بررسی چگونگی دسترسی و تأمین اطلاعات، موانع بالقوه دسترسی، خود را نشان می‌دهند. موانع دسترسی به اطلاعات را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد: (۱) موانع فنی، (۲) موانع ناشی از نبود سازماندهی اطلاعات، (۳) موانع اقتصادی، (۴) موانع جسمی، (۵) مسائل اخلاقی و فرهنگی. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برای همگامی با تغییرات سریع در جهان شبکه‌ها و تداوم نقش رهبری در تهیه و ارائه اطلاعات، باید به روزآمدسازی سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اطلاعاتی خود بپردازند. این سیاست‌ها باید با هدف تسهیل دسترسی و تشویق آزادی علمی و با رعایت حقوق شخصی افراد تدوین شوند.

کلیدواژه‌ها

دسترسی به اطلاعات، هزینه اطلاعات، آزادی علمی، جامعه اطلاعاتی، شبکه‌های اطلاع‌رسانی

مقدمه

اما با ورود تدریجی این تسهیلات به زندگی روزمره مردم و عمومیت یافتن آن، مقبولیت و پذیرش همگانی نیز یافت. امروزه دسترسی به اطلاعات حدفاصل جوامع فقیر و غنی اطلاعاتی‌ست و وجه مشخصه یک جامعه اطلاعاتی به‌شمار می‌آید (۱: ۲۵-۲۶).

رشد روزافزون کاربرد فناوری نوین اطلاعاتی، تغییراتی شگرف در همه فعالیت‌های زندگی انسان به‌وجود آورده است. در ابتدا استفاده از تسهیلات این فناوری نوین، مختص فرهیختگان و افرادی بود که مهارت‌های به‌کار گرفتن فناوری اطلاعات را داشتند؛

هدف اصلی کتابداران و اطلاع‌رسانان تسهیل دسترسی در خدامکان است. با بررسی چگونگی دسترسی و تأمین اطلاعات، منابع بالقوه دسترسی خود را نشان می‌دهند. فاتیما معتقد است: "منابع دسترسی به اطلاعات در ماهیت یا یکدیگر متفاوتند ولی همگی در یک خصیصه اشتراک دارند و آن ایجاد وقفه در جریان روان اطلاعات است" (۲: ۲۴-۲۶). وستبروک^۴ منابع دسترسی به

منابع دسترسی به اطلاعات به چند دسته تقسیم می‌شوند: منابع فنی؛ منابع ناشی از نبود سازماندهی اطلاعات؛ منابع اقتصادی، منابع جسمی، و مسائل اخلاقی و فرهنگی.

اطلاعات را به چند دسته تقسیم می‌کند: (۱) منابع فنی^۵ (۲) منابع ناشی از نبود سازماندهی اطلاعات، (۳) منابع اقتصادی، (۴) منابع جسمی، (۵) مسائل اخلاقی و فرهنگی (۸: ۲۲).

منابع فنی

توسعه ابزارهای دسترسی به اطلاعات موجب شده که گاه استفاده از آنها بدون داشتن مهارت‌های خاص غیرممکن باشد. استفاده از رسانه‌های الکترونیکی به دقت نیاز دارد تا دسترسی ندامو باید. اگرچه فناوری‌های جدید موجب دسترسی گسترده به اطلاعات می‌شوند، اما باید برای رسیدن به ظرفیت‌های بالقوه‌شان دقیق طراحی شوند. پس از طراحی دقیق، بهره‌گیری از آنها مطرح می‌شود. استفاده از این فناوری‌ها مستلزم آشنایی با مهارت‌های ویژه برای بهره‌گیری از آنهاست. در جوامع اطلاعاتی که استفاده از رایانه سال‌هاست یک نیاز جدی به شمار می‌رود، معمولاً بیشتر افراد از این مهارت‌ها برخوردار هستند، اما در همین جوامع هم، مشکلات فنی در بهره‌گیری از فناوری اطلاعات وجود دارد.

هسلر^۶ یادآور شده است که "با توجه به تغییرات سریع در فناوری‌های مورد استفاده در عرصه اطلاعات، تلاش برای حفظ دسترسی ضروری است." وی مسائلی از قبیل

کهنگی سخت‌افزار و نرم‌افزار، ناتوانی در انتخاب اطلاعات صحیح، مسائل قانونی در شبکه‌ها، منابع فنی دسترسی (از قبیل وجود کدکاربری و کلمه عبور) را مهم‌ترین عوامل محدودیت دسترسی می‌داند (۳: ۱۰-۱۴).

نبود استانداردهای همگانی در رسانه‌های الکترونیکی مسئله‌ای است که به زعم لیندن^۷ از منابع مهم دسترسی به اطلاعات شمرده می‌شود. وی معتقد است: "اگرچه منابع رقومی به شکلی ارائه می‌شوند که کاربران قادرند در صفحات اینترنتی مختلف به آنها دسترسی یابند و به شکلی طراحی شده‌اند که به زبان‌های مختلف عرضه می‌شوند، اما بهتر است به تدوین استانداردهای ضروری از جمله ایجاد مجموعه‌ای از کاراکترهای بین‌المللی در منابع رقومی توجه شود" (۴: ۱۹-۳۶).

از طرف دیگر پردازش اطلاعات در سطح جهانی در دهه‌های اخیر به مسئله‌ای بسیار مشکل‌ساز تبدیل شده است. سخت‌افزارها، پروتکل‌های ارتباطی، نظام‌های عملیاتی و نرم‌افزارهای کاربردی، بیشتر بر مبنای زبان انگلیسی طراحی شده‌اند. برای استفاده بهینه، این موارد باید از زبان انگلیسی به زبان‌های بومی تبدیل گردند که این مسئله مشکلات عدیده‌ای را به وجود می‌آورد.

منابع ناشی از نبود سازماندهی اطلاعات

با ازدیاد روزافزون منابع اطلاعاتی (چاپی و الکترونیکی)، محققان با مشکل دیگری در دسترسی به اطلاعات روبرو شده‌اند و آن انبوه اطلاعات مربوط و نامربوط است. چنانچه ابزار مناسب برای سازماندهی اطلاعات مربوط و دور کردن اطلاعات نامربوط در دسترس نباشد، هیچ‌گونه استفاده مفیدی از منابع اطلاعاتی نخواهد شد. باید به نکات زیر در این زمینه توجه کرد:

۱. مدیریت

پس از تهیه منابع اطلاعاتی الکترونیکی، به مدیریت و اداره آنها نیاز است. برای مثال مشکلات مربوط به مدیریت مجلات الکترونیکی قابل توجه است. حتی تصور آنکه پس از خرید یک دسته مجله الکترونیکی و در دسترس گذاشتن آنها، مدیریتشان به فراموشی سپرده شود، تصویری دور از ذهن است (۶: ۳۱-۳۵). مشکل

1. Martin Fathaigh
2. Lynn Westbrook
3. Technical Barriers

4. Ardoth Hassler
5. Fredrick Lynden

نگهداری از مجلاتی که به صورت بسته خریداری می شود همیشه وجود دارد. تهیه کنندگان این بسته های مجلات، دائماً عناوینی را به آن اضافه یا از آن کم می کنند، به علاوه مشکل اتصال و دسترسی به این گونه مجلات به تاویب رخ می دهد. اخیراً کتابخانه هایی که از مجلات الکترونیکی زیاد استفاده می کنند، پایگاه های اطلاعاتی بی را برای مدیریت مجلات الکترونیکی و تسهیل دسترسی کاربران ایجاد کرده اند. به گفته ویلر^۵: "تفش دفاتر تهیه اشتراک" در فرایند تهیه و دسترسی پذیری مجلات حیاتی است^۶ (۱۲: ۹). کتابخانه ها ترجیح می دهند تا این گونه دفاتر با ناشران تماس داشته باشند و مشکلات احتمالی (روزآمد کردن فهرست ها و مشکلات دسترسی) بر عهده این گروه سوم باشد، اما صرف نظر از آنکه چه کسی مجلات را در اختیار می گذارد، تهیه کنندگان مجلات الکترونیکی باید خدمات بهتری عرضه کنند و به شکلی منظم محتوای خدمات خویش را روزآمد نمایند. درباره دیگر انواع منابع اطلاعاتی الکترونیکی نیز مشکلاتی از این دست به وفور وجود دارد که توجه کافی به مدیریت این منابع را ضروری می سازد.

۲. مجموعه سازی

تنوع و تعدد منابع اطلاعاتی در مراکز اطلاع رسانی نوین، لزوم خلق ساختارهای جدید را چه از نظر فیزیکی (ساختمان کتابخانه ها) و چه از نظر انتخاب و فراهم آوری مواد ایجاد می نماید. لیندن معتقد است: "ساختار به این علت به وجود می آید که محتوا را منظم سازد و این منجر به مجموعه سازی می شود"^۷ (۵: ۳۷-۵۶).

ایجاد و تدوین سیاست مجموعه سازی جامع که همه رسانه های اطلاعاتی را پوشش دهد، از مهم ترین مسائلی است که دست اندرکاران مدیریت مجموعه در مراکز اطلاع رسانی نوین با آن دست به گریبان هستند. نکته مهم قابل توجه، لزوم ایجاد توازن میان منابع چاپی و الکترونیکی است. امروزه برای خیلی از کتابخانه ها این سؤال مطرح شده است که آیا منابع الکترونیکی باید جایگزین مواد چاپی شوند؟ روش های انتخاب و فراهم آوری مواد الکترونیکی هنوز به بررسی و آزمایش در محیط های گوناگون نیاز دارند. به کارگیری معیارهایی مشخص برای انتخاب این گونه مواد نیازی است که به شدت احساس می شود. به گفته تویاس^۸، از متخصصان انتخاب مواد

الکترونیکی، معیارهایی مثل بررسی نیازهای فنی سازمان استفاده میکنند. محتوا، آموزش، پشتیبانی و کارکرد از مهم ترین معیارهای انتخاب رسانه های اطلاعاتی الکترونیکی هستند (۷: ۲۹).

۳. فراهم آوری

فرایند انتخاب و فراهم آوری منابع الکترونیکی اغلب پیچیده تر از انواع چاپی است. این فرایند شامل اخذ مجوز از تولیدکنندگان، برقراری دوره آزمایشی، به نمایش گذاشتن، و ارزیابی رسمی است. گاه فراهم آوری منابع الکترونیکی از زمان اخذ تصمیم تا تهیه و عرضه این منابع مدت ها طول می کشد که بعضاً بیش از فراهم آوری مواد چاپی است. بعضی وقت ها فقط قیمت گرفتن از تهیه کنندگان منابع بالغ بر هفته ها می شود. شاید دلیل این تأخیرها بی تجربگی ناشران و کتابخانه ها در عرضه منابع الکترونیکی باشد اما در هر صورت موجب خستگی کاربران می شود.

۴. یکپارچگی نظام ذخیره و بازیابی

یکپارچگی به معنای دوره جمع کردن اجزای مختلف یک کتابخانه با مرکز اطلاع رسانی است به شکلی که به

برای رفع مشکلات ناشی از نبود سازماندهی اطلاعات به ۴ مورد اساسی باید توجه کرد:
مدیریت، مجموعه سازی، فراهم آوری، و یکپارچگی نظام ذخیره و بازیابی.

وجود آورنده یک نظام باشد. این امر در برنامه های مختلف کتابخانه های الکترونیکی مطرح شده است و برای افزایش کارایی کتابخانه ها در محیط های اطلاعاتی الکترونیکی در این زمینه اقدام شده است (۲: ۱۵-۲۱). با توجه به ماهیت کتابخانه های الکترونیکی سؤالی پیش می آید: ارتباط میان ایک^۹ و دیگر عناصر کتابخانه دیجیتال چگونه است؟ آیا ایک در مرکزیت خدمات کتابخانه دیجیتال قرار دارد؟ و با اینکه آن هم یک پایگاه اطلاعاتی مشابه دیگر پایگاه است؟

امروزه خیلی از کتابخانه‌ها، سایت‌های وبی برای خود طراحی کرده‌اند تا عملکردی مشابه یک دروازه به منابع اطلاعاتی داشته باشند. در این سایت‌ها، پیوندهایی مستقیم به مجلات الکترونیکی، لوح‌های فشرده و منابع با کیفیت وجود دارد. آیا باید کتابخانه‌ها، رگردهایی از همه اینها روی لپک خود بگذارد و با این مواد باید فقط از طریق سایت اینترنتی کتابخانه قابل دسترسی باشند؟ (۵: ۲۱-۲۲).

یکپارچگی در کتابخانه‌ها به سرعت تبدیل به مسئله‌ای اساسی می‌شود. کتابخانه‌ها دیگر فقط با متون الکترونیکی سروکار ندارند بلکه طیف وسیعی از انواع مختلف رسانه‌ها در مجموعه خود دارند. اینها شامل منابع آماری، نقشه‌ها، تصاویر، صوت، و تصاویر متحرک می‌شوند. به این ترتیب تلاش برای ساختن یک محیط کتابخانه‌ای پیوسته که به کاربر اجازه می‌دهد با استفاده از یک رابط واحد در همه منابع کلیدی جستجو نماید، هدف اصلی است.

موانع اقتصادی

یکی از مشکل‌های اساسی دسترسی به اطلاعات مسئله هزینه‌هاست. با توجه به تنوع عرضه اطلاعات به صورت الکترونیکی، پژوهشگران مجبورند علاوه بر مهارت‌های موضوعی با فنون یافتن منابع اطلاعاتی با کیفیت در شبکه جهانی وب نیز آشنا باشند. این مسئله زمانی اهمیت دارد که بدانیم بیشتر منابعی که ارزش علمی و قابلیت استفاده و استناد دارند، رایگان نیستند و برای استفاده از آنها باید هزینه پرداخت کرد. با توجه به پیدایش نظام پرداخت موردی^۱ (که در آن هر مقاله به‌طور انفرادی قیمت گذاری شده و فروخته می‌شود)، اگر پژوهشگران با اصول انتخاب صحیح مواد اطلاعاتی آشنا نباشند، از نظر اقتصادی دچار مشکل می‌گردند.

بازار خدمات اطلاعات الکترونیکی نوپاست و شیوه‌های پرداخت در آن هنوز به تکامل نرسیده‌اند. برای مثال اگر در ادامه مثال قبلی مجلات الکترونیکی را در نظر بگیریم، می‌بینیم که اختلاف‌های بسیاری در نوع قیمت گذاری آنها دیده می‌شود. نحوه قیمت گذاری این مجلات معمولاً مبتنی بر فرمول‌های پیچیده‌ای است که بیشتر براساس اشتراک چاپی تعیین می‌شود. اما این پیچیدگی فقط مختص مجلات الکترونیکی نیست. معیارهایی که براساس آنها رسانه‌های الکترونیکی

قیمت گذاری می‌شوند، هنوز کاملاً روشن نیست. در این زمینه سؤال‌های بسیاری باید پاسخ داده شوند: آیا قیمت باید براساس استفاده تنظیم شود؟ اگر بله، این استفاده چگونه مشخص می‌شود؟ آیا باید براساس جمعیت استفاده‌کننده باشد؟ اگر جواب مثبت است این مقدار چگونه محاسبه می‌شود؟ کتابخانه‌ها و به‌طور کلی جوامع اطلاعاتی باید تلاش بیشتری در تدوین و یکدست‌سازی الگوهای قیمت گذاری برای منابع الکترونیکی به خرج دهند. طرح‌هایی نظیر پلیکان^۲ در سطح جهانی در این زمینه فعالیت می‌کنند.

سیاست‌های قیمت گذاری منابع الکترونیکی نباید فقط به دست سازمان‌های ملی و دولتی و افراد وابسته به آنها تدوین شود، بلکه متخصصان اطلاعاتی و ناشران نیز باید در آن دخیل باشند.

به وجود آوردن یک کتابخانه الکترونیکی مستلزم صرف هزینه بسیار زیادیست. باید در نظر داشت که در حال حاضر به وجود آوردن یک کتابخانه رقومی راه ساده و مطمئنی برای ذخیره کردن سرمایه نیست.

به گفته مالهاالت^۳ برخلاف آنچه در ابتدا اندیشیده می‌شد، رسانه‌های الکترونیکی موجب صرفه‌جویی در پول و فضای کتابخانه نمی‌شوند (۶: ۵۲). این مسئله با بررسی چند رسانه الکترونیکی که در کتابخانه‌های رقومی یافته می‌شوند، روشن‌تر می‌گردد. تا جایی که به قیمت‌ها مربوط است، مجلات الکترونیکی حدوداً ۷۰ درصد گران‌تر از شکل چاپی هستند و اشتراک آنها غالباً از قطع اشتراک چاپی جلوگیری می‌کند (بسیاری از ناشران فقط در صورت ادامه اشتراک مجلات چاپی اجازه دسترسی به مجلات الکترونیکی را صادر می‌کنند). تهیه کتاب الکترونیکی از مجموعه چاپی یک کتابخانه کاری بسیار سنگین و گران است تا آنجا که کمتر کتابخانه‌ای از تحمل هزینه آن برمی‌آید. متون الکترونیکی برای امانت کوتاهمدت - مانند آنچه توسط خدمات هرون^۴ عرضه می‌شود - واقعاً بسیار گران‌تر است و نظام‌های عرضه خدمات کتاب‌های الکترونیکی - از قبیل کتابخانه شبکه‌ای^۵ قیمت‌هایی بیش از قیمت شکل‌های چاپی اثر را درخواست می‌کنند. در هر صورت مدیران مراکز اطلاعاتی و کاربران این نظام‌ها از اولین کسانی هستند که باید از تغییرات هزینه‌ها با خبر شوند.

۳. برنامه پلیکان به منظور ایجاد یک سازوکار قیمت گذاری مناسب برای تهیه مدارک الکترونیکی تجاری برای دانشجویان
 ۴. Pay PerView
 ۵. Heron
 ۶. Net Library
 ۱. Interface
 ۲. Pay PerView
 به وجود آمده است. برای کسب اطلاعات بیشتر در باره این طرح به این نشانی مراجعه کنید:
 www.Lboro.ac.uk/departments/dls/dlresearch/pelican/Edoc
 3. Path Molholt

۱. مدیران

این مسئله باید برای مدیران ارشد روشن شود که افزایش استفاده از منابع الکترونیکی منجر به کاهش سریع و قابل ملاحظه در هزینه‌ها نمی‌گردد. کتابخانه الکترونیکی می‌تواند خدمات جدید و پیشرفته‌ای عرضه کند اما اینها لزوماً آرزای نیستند. سرمایه‌گذاری برای تسهیلات کتابخانه الکترونیکی برای آینده‌ای قابل پیش‌بینی، احتیاج به منابع مالی فراوان دارد. این مسئله وقتی پیچیده‌تر می‌شود که از کتابخانه‌ها انتظار داشته باشیم که خدمات مبتنی بر مواد چاپی را هم به موازات مواد الکترونیکی ارائه کنند.

۲. کاربران

همه کاربران مؤسسه باید از مشکلات مالی خبر داشته باشند تا پشتیبانی آنها در سرمایه‌گذاری برای تهیه منابع اطلاعاتی (برای مثال در هنگام دادن مالیات) تداوم داشته باشد. در بعضی مواقع بی‌توجهی زیادی در کاربران کتابخانه‌ها نسبت به مسائل و مشکلات دیده می‌شود. آنها به نحوه تهیه منابع الکترونیکی اهمیت نمی‌دهند و گاه فکر می‌کنند که اصلاً هزینه‌ای صرف فراهم‌آوری آنها نشده است.

مواعن جسمی

استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی در بیشتر مواقع به قابلیت‌های جسمانی احتیاج دارد. دیدن اطلاعات روی نمایشگر به بینایی احتیاج دارد و تایپ عبارت مورد جستجو، انگشتان سالم می‌خواهد، حتی فعالیت‌ساده خواندن روزنامه نیز به این توانایی‌ها متکی است. نابینایان برای دسترسی به اطلاعات غالباً به کمک یک فرد دیگر نیاز دارند. وارد شدن به یک کتابخانه و استفاده از منابع اطلاعاتی آن برای یک فرد نابینا مثل وارد شدن به یک سرزمین بیگانه است. حتی اگر فرد نابینا با کتابدار قرار ملاقات هم داشته باشد، گاه نتیجه رضایت‌بخش نخواهد بود. از طرف دیگر کسانی که برای تحقیق عجله دارند از آنکه کتابدار همه وقتش را به یک نابینا اختصاص دهد راضی نیستند.

امروزه با پیدایش وسایل کمکی پیشرفته، افراد معلول و نابینا هم از خدمات اطلاعاتی استفاده می‌کنند، ولی تهیه این وسایل در توان همه کتابخانه‌ها نیست. به دلیل

این محدودیت‌ها افراد معلول و نابینا در بیشتر مواقع از آنچه در جامعه‌شان می‌گذرد کمتر خبر دارند.

از بهترین ابزارهای اینترنتی مورد استفاده نابینایان، فهرست‌های پست الکترونیکی ست. فهرست‌هایی که به سادگی توزیع می‌شوند و به شکلی طراحی می‌شوند که وقایع مهم محلی و فعالیت‌های کتابخانه را عرضه می‌کنند. این افراد می‌توانند به وسیله ارسال درخواست از طریق

**امروزه با پیدایش وسایل کمکی پیشرفته،
افراد معلول و نابینا هم از خدمات اطلاعاتی
استفاده می‌کنند. از بهترین ابزارهای
اینترنتی مورد استفاده نابینایان،
فهرست‌های پست الکترونیکی ست.**

پست الکترونیکی، آرشیه‌های غیرقابل دسترسی را جستجو نمایند و سپس اطلاعات را به شکل مورد استفاده خود دریافت کنند. یک پرینتر بریل و دستگاه‌هایی که قابلیت تبدیل نوشتار به اصوات^۱ را دارند، اطلاعات را برای نابینایان قابل لمس می‌سازند.

شرکت‌های زیادی وجود دارند که به کتابخانه‌هایی که می‌کوشند خدمات اطلاعاتی را در اختیار معلولان بگذارند خدمات ارائه می‌دهند. آنها نه تنها فناوری و مواد مورد احتیاج را عرضه می‌کنند، بلکه پشتیبانی از محصولات ارائه شده را هم عرضه می‌دارند.

مسائل اخلاقی و فرهنگی

بسیاری از منابع قابل دسترس در اینترنت، بسیار متفاوت از منابعی هستند که مردم به‌طور معمول انتظار دارند آنها را ببینند. مردم عادی با بسیاری از مواد اینترنتی مخالفند. مثال اصلی این منابع، مطالب غیراخلاقی^۲ است. البته اعتراض‌ها فقط به این دسته از منابع منحصر نمی‌شود، بلکه طیف وسیعی از مواد از قبیل مطالب سیاسی و مذهبی را هم در برمی‌گیرد. معمولاً به دو شیوه می‌توان دسترسی افراد - به‌ویژه کودکان و نوجوانان - را به منابع اینترنتی محدود ساخت: روش اول کوشش در

1. Screen reader
2. pornographic

محدود کردن دسترسی آنی افراد به منابع اینترنتی است. بر این اساس، این دسترسی تقلیل می‌یابد و به منابع مناسب محدود می‌گردد. روش دوم پذیرفتن شرایط استفاده از شبکه توسط کودکان و والدین آن‌هاست که در بندهای مختلف آن قوانین استفاده سالم از شبکه قید شده است. این استفاده‌کنندگان در هنگام استفاده از شبکه مجبورند قوانین خاصی را رعایت کنند. اگرچه این سیاست‌های قابل‌پذیرش، در ماهیت بسیار متفاوتند، اما بیشتر مشخص‌کننده استفاده‌های قانونی و غیرقانونی از قابلیت‌های شبکه هستند.

محدودیت دسترسی به انواعی از منابع، مطلب چندانی

کنشگران و اطلاع‌رسانان، مسئولیت آموزش جامعه را در زمینه حقوق و مسئولیت‌هایشان درباره شبکه بر عهده دارند. این آموزش، به ویژه در زمینه‌های احترام به حق مؤلف و حریم شخصی افراد در جهان شبکه‌ها اهمیت دارد.

جدیدی نیست. در گذشته هم کتاب‌های کتابخانه‌ها، متون و مواد دیداری - شنیداری به صورت انتخابی جمع‌آوری می‌شدند. البته ماهیت منابع الکترونیکی ایجاب می‌کند که از شیوه‌های فنی جدیدی برای انتخاب و عرضه این منابع استفاده شود.

بررسی منابع اینترنتی پیش از دریافت اجازه دسترسی و استفاده غیرممکن است. زیرا اولاً خیلی از منابع اینترنتی روزانه دچار تغییر می‌شوند؛ دوم اینکه حوزه و دامنه منابع که به‌طور بالقوه در دسترس هستند، بازبینی مداوم را غیرممکن می‌سازد. مسئله دیگر آنکه این منابع کاملاً غیرقابل پیش‌بینی هستند و همواره این نگرانی وجود دارد که در هنگام جستجوی اطلاعات، مطالب مضّر و خطرناک نیز مشاهده شود. لزوم هوشیاری والدین و مربیان درباره کودکانی که از شبکه استفاده می‌کنند اهمیت زیادی دارد.

خطمشی‌های نوین

جامعه اطلاعاتی، جهانی از شبکه‌هاست. در جهان شبکه‌ها نقش کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در تسهیل

دسترسی به اطلاعات غیرقابل انکار است. این مراکز همگام با تغییرات سریع و شگرف فناوری اطلاعات برای حفظ و تداوم نقش رهبری در ارائه اطلاعات باید سیاست‌های سنتی را بازبینی کنند و با توسعه علمی همگام شوند. در این زمینه کتابخانه‌ها باید مدافع آزادی علمی افراد جامعه باشند. آزادی علمی حق همه افراد جامعه در جستجو، دریافت و به‌کارگیری اطلاعات و نظرات مختلف است. کتابخانه‌ها باید فضایی برای ارائه نظرات همه مردم ایجاد کنند. با تقویت و توسعه شبکه‌های اطلاعاتی، دسترسی مؤثر به منابع اطلاعاتی ایجاد شده و علایق عمومی به سمت پیشرفت و به‌کارگیری فناوری شبکه‌ها راهنمایی می‌شود. اما در عین دسترسی عمومی به اطلاعات باید به حریم شخصی افراد احترام گذاشته و آن را حفظ کرد. کاربران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی باید به وسیله دولت و مراجع قانونی از جرایم رایانه‌ای و سوءاستفاده‌های اطلاعاتی محافظت شوند.

برای به دست آوردن بیشترین دسترسی عمومی به اطلاعات، هزینه دسترسی باید عادلانه باشد و حق دسترسی مساوی برای همه افراد جامعه اطلاعاتی در نظر گرفته شود. دسترسی مردم به منابع اطلاعاتی باید پایدار و بدون محدودیت مکانی باشد. کتابخانه‌ها باید با سرعت بالا به اینترنت اتصال داشته باشند و به گونه‌ای طراحی شوند که افراد معلول قابلیت دسترسی به آن را داشته باشند. ساختار فناوریانه کتابخانه باید طوری تکامل یابد که به‌طور مداوم جوابگوی قالب‌های متغیر رسانه‌های اطلاعاتی باشد.

کنشگران و اطلاع‌رسانان مسئولیت آموزش جامعه را در زمینه حقوق و مسئولیت‌هایشان درباره شبکه بر عهده دارند. این آموزش به‌ویژه در زمینه‌های احترام به حق مؤلف و حریم شخصی افراد در جهان شبکه‌ها اهمیت دارد.

نتیجه‌گیری

دسترسی عمومی به اطلاعات علمی بیشتر به علت وجود منابع مختل می‌شود. این موانع گاه زائیده ماهیت فناوری مورد استفاده است و گاه منعکس شده از تأثیرات متقابل آن بر روی جامعه استفاده‌کننده. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی با تغییر جهت‌گیری‌ها از مالکیت به سوی دسترسی جهانی حرکت می‌کنند. برای حصول اطمینان از

5. Ibid. "Budgeting for Collection Development in the Electronic Environment". *Journal of Library Administration*, Vol.28, No.4 (1999): 37-56.

6. Molholt, Pat. "Research Issues in Information Access". *School Library Media Quarterly*, Vol.17, No.3 (1989): 131-135.

7. Tabias, Jennifer. "Seeking the Subject". *Library Trends*, Vol.47, No.2 (1998): 209-217.

8. Westbrook, Lynn. "Information Access Issues for Interdisciplinary Scholars: Results of a Delphi Study on Women's Studies Research". *Journal of Academic Librarianship*, Vol.23, No.3 (1997): 211-216.

9. Wheeler, William J., Ed. "Saving the Time of the Library User through Subject Access Innovation". *Papers in Honor of Pauline Atherton Cochrane*. New York: Academic Press, 2000, PP. 22-24.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۳/۲/۱۴

بیشترین دسترسی عمومی به منابع اطلاعاتی الکترونیکی، تدوین خط‌مشی‌های اطلاعاتی اتمطاف‌پذیر و درعین حال پیشرفته، یکی از مهم‌ترین وظایف کتابخانه‌ها در قرن بیست و یکم خواهد بود.

منابع

1. "The Education Technology Newsletter for Faculty and Administrators". *EDUTECH Report*, Vol.8, No.1-12 (Apr. 1992-Mar. 1993): 1-25.
2. Fathaigh, Mairtin. "E-Learning and Access: Some Issues and Implication". *Information Access*, Vol.14, No.3(2001): 48.
3. Hassler, Ardoth A. "Guaranteed Access to Campus Network Resources: Policies and Issues". *CAUSE/EFFECT*, Vol.21, No.2 (1998): 10-14.
4. Lynden, Frederick C. "Remote Access Issues: Pros and Cons". *Journal of Library Administration*, Vol.20, No.1 (1994): 19-36.

